

Entelektüel ve Piyasa*

George J. Stigler

Şikago Üniversitesi

Çeviren: Ünsal Çetin

Liberal Düşünce, Yıl 17, Sayı 65, Kış 2012, s. 127-137.

Entelektüel hiçbir zaman pazar yerine yönelik olarak iyi duygular beslemediği; Ona göre, piyasa hep kaba insanların ve ilkel güdülerin bir mekânı olmaktadır. Bu entelektüel, ister ekonomik yaşamı, öne çıkmasına veya hâkim olmasına asla izin verilmemesi gereken, nahoş bir mecburiyet olarak gören eski bir Yunan filozofu olsun, veya ister küçümsemesini elektronik cihazlar ve Madison Caddesi'ne yönelen modern bir insan olsun, bakış açısının temel benzerliği belirgindir.

Şimdi, sizler ve ben, kelimenin kullanıldığı anlamıyla, entelektüelleriz. Ben otomatik olarak bir entelektüelim çünkü bir profesörüm, ve golf kulüplerinin aldığından daha çok kitap satın alıyorum. Sizler entelektüelsiniz çünkü nüfusun en zeki çadırından seçildiniz, çoğunluğunuz yüksek lisans eğitime devam edeceksiniz, ve Great Atlantic and Pasific Tea Company'nin yöneticisi olmaktan daha çok ihtimalle Birleşik Devletler senatörü veya bir Nobel Laureate olabilirsiniz. Kendimize sormak istediğim soru pazar yerini sevip sevmememiz gerektiği değildir –baştan sona muhafazakâr eğilimlere sahip bir iktisat profesörü bile kendisini beş tane tellâlin bağırsı çağırışının bir Mozart

* George J. Stigler, "Intellectual and Market Place," Stigler'in bir öğrenci grubuna yaptığı konuşmanın metnidir. Orijinal metin için bkz. http://oll.libertyfund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=2136&chapter=195332&layout=html&Itemid=27

quintet'ine rakip olduğunu söyleyecek konumda bulmaz. Sorular daha doğru-su şu şekildedir: Pazar yeri hakkında hoşlanmadığımız şey nedir; Ve tutumlarımızın sosyal bakımdan faydalı olduğuna emin miyiz?

İnsanın, belirli bakış açılarından, pazar yeri olarak adlandırdığım özel teşebbüs sistemine yönelik olarak entelektüellerin hayli dostça tavır sergilemelerini bekleyebileceğine dikkat çekerek başlamama izin verin.

Öncelikle, pratik bir değerlendirmeyi öne sürecek olursam, entelektüeller ekseriyetle yüksek zevklere sahiptirler -iyi yemeyi ve giyinmeyi, iyi yaşamayı, ve bilhassa seyahat etmeyi severler. Walton Hamilton bir keresinde geleneksel selamlamamız "İyi Günler" in (Good Day) insanların iyi bir havayı ümit ettiği bir tarım toplumundan bir kalıntı olduğunu söylemişti, ve şehir sakinlerinin eninde sonunda birbirlerini "Düşük Fiyatlar" ifadesi ile selamlamalarını beklemişti. Şayet Hamilton'un teorisi doğruysa, entelektüeller "Âdil Fulbright" selamlamasını kullanacaklardır.

Entelektüeller ucuza mal olmadıklarından, modern teşebbüs sisteminin yükselişine dek, hiçbir toplum çok sayıdaki entelektüeli mâlî bakımdan destekleyebilecek durumda değildi. Azamî bir tahmin olarak, Atina'da, Pericles'in olağan üstü çağında tam zamanlı entelektüeller sayıca 200 kadardı, ya da yaklaşık olarak nüfusun her 1.500'ü için bir kişi, ve sonraki tarih boyunca çoğu zaman entelektüellerin sayısı bu oranın çok çok daha gerisinde kaldı. Günümüzde Birleşik Devletler'de, kalemi ve hitabetiyle geçimini sağlayanların yalnızca bir kısmını hesaplamaya dâhil ettiğimizde, en azından 1.000.000 veya nüfusun her 200'ü için bir entelektüel vardır. En azından her beşimizden dördü tatminkâr hayatlarımızı pazar yerinin büyük başarılarına borçluyuz. Biz profesörler Henry Ford'a, onun adını taşıyan ve onun varlıklarını dağıtan vakfa olduğumuzdan çok daha fazla şey borçluyuz.

Pazar yerinin üretici başarıları hayli genişlemiş bir entelektüel sınıfı desteklemekle kalmadı, ama ayrıca pazar yerinin liderleri entelektüellerin ve bilhassa akademik dünyadakilerin kişisel olarak güçlü destekçileri olmaktadır. Şayet birisi, Batı'nın üniversite dünyasında, profesörlerin sorgulama hürriyetinin en sadık şekilde savunulduğu ve gayretle ileriye taşındığı yeri soracak olursa cevabım şudur: Politik olarak kontrol edilen üniversitelerde değil, Birleşik Devletler ya da Almanya'da olsun -yasama meclisleri halkın rağbetine kayıtsız kalabilen açık fikirli adamlarla pek de dolu değildirler. 1700'den 1850'ye kadarki Oxford ve Cambridge gibi, kendi kendisini ebedileştiren fakültelerde değil -entelektüeller bile kendilerinin nihaî doğruya sahip olabileceklerine, ve bu doğrunun öğrencilerin önünde yılda bir kez duyurularak ebediyen korunabileceğine kani olabilirler. Hayır, sorgulama,

en çok, pazar yerinin bir grup en nitelikli liderlerinin müteveli heyet üyesi olduğu kolejlerde hür olmaktadır –bu liderler, tecrübemiz gösterir ki, bayağı ve kendinden memnun bir fakülte dışında nerdeyse her şeye karşı çarpıcı surette hoşgörülüdürler. İktisat bilimi birçok örnek sağlar: Eğer bir profesör, benim yaptığım gibi, büyük işletmenin özelliklerini itham etmek isterse, benim yaptığım gibi, müteveli heyet üyelerinin büyük işletmeciler olduğu bir okula yerleşerek akılcı davranmış olacaktır.

Fakat borç arkadaşlık için nadiren bir temel sağlar, ve entelektüelin pazar yerine sempatik olabilmesi için çok daha güçlü bir neden vardır: Her iki alanın da organize edici ilkeleri aynıdır.

Bir serbest teşebbüs sistemi gönüllü bir sözleşme sistemidir. Ne sahtekârlık ne de zor kullanımı piyasa sisteminin etiğine dâhildir. Gerçekten de, pür bir serbest teşebbüs sisteminde zor kullanımı için ihtimal yoktur, çünkü rakiplerin yarışı her alıcı ya da satıcıya alternatifler sunar. Bütün reel ekonomik sistemler biraz tekel ihtiva eder, ve bu yüzden belirli bireyler için bir dereceye kadar zorlayıcı güç söz konusudur, fakat böylesi bir tekel gücünün miktarı ve kapsamı genellikle fazlaca abartılmıştır, ve herhangi bir örnekte tekel sistemin mantığının tamamlayıcı bir parçası değildir.

Entelektüel dünyada, ki burada esasen akademisyenlikten bahsetmekle birlikte münhasıran akademisyenlikten de bahsetmiyorum, ayrıca bir gönüllü sistemdir. Onun merkezî amentüsü fikirlerin, kanıtların tam ifşası temeline dayalı olarak, serbest tartışma yolu ile şekillendirilmesi gereğidir. Sahtekârlık ve zor kullanımı eşit şekilde bilgin için de tiksindiricidir. Düşünce hürriyeti bilginlerin ve fikirlerin açık rekabeti ile korunur. Tekel gücünün muadili olan otorite sorgulama hürriyetinin büyük düşmanıdır. Akademisyenlikteki rekabet bazı bakımlardan iş dünyasında olduğundan daha serttir: Hukuk bir rakibin ürününün karalanmasına, akademik bir dergideki bir kitap eleştirisinde yapılmadıkça, sınırlamalar getirir.

Tıpkı reel piyasaların pazar yeri için iddiaları zayıflatan bir sahtekârlık ve tekele sahip olması gibi, entelektüel dünyanın da kendi zorlama ve aldatma örnekleri vardır, ki zor kullanımı bu dünyada şakşakçılar ve fikir modası ile uygulanır. Fakat yine, bu sapmalar sistemin mantığının dışındadır.

Her iki alan da, ilâveten, demokratiktir. Entelektüel inanır ki, her yetenekli ve istekli genç kişi, ırkı veya finansal durumu her ne olursa olsun, iyi bir eğitim almalıdır. Piyasa inanır ki, her yetenekli ve istekli kişi, ırkı veya eğitim durumu her ne olursa olsun, herhangi bir endüstriye ya da mesleğe girmeye müsaade edilmiş olmalıdır. İrkî ayrımcılığın pazar yerinde politik yaşamda

olduğundan daha erken, daha hızlı, ve daha sakince azalması gerçeği üzerinde düşünölmeye değerdir.

Benzerlikler çok daha ileri seviyede takip edilebilir, her ne kadar bütün profesörleri ve çoğu iş adamını yabancılaştırma tehlikesini taşısa da. Bu nedenle, yalnızca söz arasında, iki alanın da paketlemeye ve reklama hayli çok bir dikkat sarf ettiğinden, ve iki alanın da orijinalliğe anlamsız şekilde yüksek değer biçtiğinden bahsedeceğim. Ayrıca çok sayıda önemsiz farklılıklar vardır –entelektüelin pazar yerini öğrenmek için bir isteğinin olmaması, halbuki iş adamının entelektüelin dünyasını öğrenmeyi istemesi, veya en azından, öğrenmeyi istediğine inanması gibi. Temel gerçek şudur ki, entelektüel fikirlerdeki ve, pek de aynı şey olamayan, ifadelerdeki serbest piyasaya inanır.

Yine de, entelektüelin pazar yeri için gelişmemiş sempatileri her ne olursa olsun, düşmanlıklar alenidir. Ekonomik faaliyeti yönlendiren “kâr güdüsü”nün hakir görülüşü yaygındır ve kâr güdüsünün yol açtığı davranıştan duyulan şüphecilik derin kök salmıştır. Amerikan toplumunun materyalist olduğu suçlaması Bağımsızlık Bildirgesi’nden daha sık dile getirilmektedir, ve daha çok yabancı dillere çevrilmektedir.

Temel bir bakımdan, entelektüeller tarafından yapılan eleştirinin yanlış yere yöneltilmiş olduğuna, ve hatta kimi zaman iki yüzlü olduğuna inanıyorum. Amerikan ekonomisi, benim pek çok entelektüel ile paylaştığım standartlara göre yargılandığı gibi, bayağı, aptalca, veya cafacalı olan çok sayıda mal üretmektedir. Eğer bu standartların ne kadar müşkülpesent olduğunu göstermek gerekirse, yalnızca birkaç örneği aktarmak uygundur. Günümüzün en popüler misalini, büyük ve güçlü otomobilleri öne sürmeyeceğim, çünkü çoğunlukla bücür boylu entelektüellerin arabalarımızı eleştirdiğini gözlemlemekteyim. Fakat başka örnekler elde hazırdır. Edebiyat dışı kitapların yalnızca fakülte dereceleri için çalışan genç insanlar tarafından okunması gerektiğine inanan nüfusun onda dokuzunun beğenilerinden memnun değilim. İlgi çekici müziğe yönelik beğenisi her senfoni orkestrasının sübvansiyonlara ihtiyaç duymasını gerektirecek kadar kıt olan bir nüfustan memnun değilim. Amerikalıların *The Wealth of Nations*’dan daha çok *The Affluent Society*’yi okumuş olmalarını sarsıcı bulurum.

Makul birisi gibi görünme tehlikesini göze alarak, Amerikan halkının beğenilerinin tarihteki başka bir büyük toplumun beğenilerinden daha yüksek olduğunu gözlemlemek suretiyle, bu şikâyete nitelik kazandırmak istiyorum. Çoğu toplum kendi kültürel aristokrasilerince yargılanmaktadır –gerçekten de, eski dönemlerde nüfusun büyük çoğunluğu toplumun kültürünün bir parçası olarak dahi görülmedi, zira bu büyük çoğunluk, çok sayıda insanın

rençper barakalarında insanca koşullardan uzak yaşaması ile birlikte, okuma yazma bilmez ve geleneklerle kısıtlanmış durumda idi. Bizim toplumumuzun beğenileri nüfusun büyük çoğunluğunun beğenileri tarafından yargılanır, ve bu çoğunluk, daha önce görülmemiş çok sayıda insanın daha ileri kişisel gelişim ya da arzulu şekilde sanatlara hamilik göstermesi ile birlikte, cömert, kendisini geliştiren (uncomplacent) ve sıkı çalışan insanlardan oluşur. Piyasa tarafından desteklenen, kesinlikle dünyadaki en iyi, meşru tiyatromuz popüler beğenilerin manidar bir ölçüsüdür.

Bu kayıtlamalar halkın beğenilerinin daha iyi olması ve hatta entelektüellerin beğenilerinin daha iyi olması şeklindeki mükellefiyeti geri çekmek üzere ifade edilmedi. Aslında, entelektüelin temel bir işlevi iyi beğenin standartlarını daha açıkça belirlemek, ve insanları bu standartlara daha yakın hareket etmeleri için ikna etmektir. Bayağı beğeniye itham etmek, ve bu bayağı beğeni daha popüler oldukça onu daha güçlü şekilde itham etmek uygundur. Her ne kadar, beğeniler alanında güç kullanımına karşı güçlü bir karine varsa da –kör cehalet için arzuyu zorunlu eğitim yasalarıyla reddettiğimizde yaptığımız gibi– bazı istekleri tamamen reddetmeye izin verilebilir.

Beğenilerdeki yetersizliklerden kaynaklı şikâyetlerin pazar yerine yöneltiltiklerinde yanlış yere yöneltilmiş olduklarını söylediğimde, tam olarak bunu kastediyorum. Pazar yeri, beğeniler ister yüksek ister bozuk olsun, tüketicilerin beğenilerine satılabilir olan mal ve hizmetlerle karşılık verir. Noksanlık açık şekilde popüler beğenilerin kendilerinde yatıyorken, pazar yerini bu arzuları gerçekleştirdiği için tenkit etmek âdil değildir. Bu tenkidi, halkın beğenilerine bu beğenilere hizmet edenleri suçlamak suretiyle *sub rosa* (el altından) saldırılar düzenlemek amacıyla, demokrasi fikrinin hatalı bir teşmi-line korkakça verilen bir taviz olarak görürüm. Bu, restoranlardaki garsonları şişmanlıktan ötürü suçlamak gibidir.

Bu cevaptan kaçmak üzere, daha sofistike entelektüeller iddia ederler ki, insanlara neyi isteyecekleri pazar yeri tarafından söylenir –yani reklam mahir bir şekilde popüler arzuları bozar ve tahrif eder. Şüphesiz ki, bu cevapta bir doğruluk payı vardır, ama bu önemsiz ölçüdeki bir paydır. Reklam endüstrisi insanların isteklerini eğip bükecek egemen bir güce sahip değildir –son çığırtkanın sabun almak için dükkâna koşma talimatlarını körü körüne takip eden çoluk çocuklar değiliz. Dahası, reklamın kendisi bütünüyle tarafsız bir enstrümandır, ve kendisini son derece çelişkili arzuların neşrine/yayımına adar. Otomobil sanayi bize araba sürdüğümüzde alkollü olmamamızı söylerken, alkol sanayi bize alkollüyken araba sürmememizi söyler. Senfoni orkestrası, dans grubu ile olan rekabetinde, daha çok reklam yapar ve bedelsiz hayli

tanıtımı kullanır. Kolejlerimiz reklamın her çeşidini kullanır, ve gerçekten de, bildik bir üniversite kataloğu Diogenes'i dürüst bir adam arayışında asla durduramaz.

Bu yüzden, inanıyorum ki, eğer reklamı bir şamar oğlanı olarak kullanmak yerine doğrudan halka hitap etmiş olsalardı, entelektüeller samimiyet ve zarafet bakımından kazançlı çıkarlardı. Onların, kendi beğenilerini daha eleştirel şekilde incelenmiş olsalardı, ayrıca erdem kazanacaklarına inanıyorum: İyi bir komedyen ve bir Hamlet eseri rakip televizyon kanallarında iken, profesörlerin yarından daha azının kahkaha attığına emin olabilmeyi isterdim.

Bununla birlikte, entelektüel tarafından yapılan aslî suçlama, pazar yerinin kişisel çıkar ilkesi üzerinden işlemekte oluşudur, ve gerçekten, rekabet vasıtasıyla, hayırsever iş adamını dahi kendisi için çalışır hâle getirmeye zorlar. Ekseriyetle hodbinlik, hırs, çıkar gözetken gibi nötr kelimelerle tanımlanan kişisel çıkar, insan karakterinin galiz, anti sosyal bir unsur olarak görülür, ve bu güdüye dayanan ve bu güdüyü aşıl原因an bir ekonomik sistem çok az beğeni kazanır. Gerçekten de, kâr peşinde koşmaktan nefret, büyük dinler tarafından paylaşılan birkaç belirli tutumdan birisidir.

Ben de çıplak bencilliği sevimsiz bir özellik olarak görürüm, fakat onu kendisiyle bağlantılı daha takdire şayan güdülerden ayırmakta sorun yaşarım. Birey “yaklaşan trenin yolundan yalnızca Kilise sınıfımdaki arkadaşlarıma acı vermemek için çekiliyorum” demediği hâlde dahi, bir insanın kendi hayatının bekası için basiretli bir saygı genellikle uygun görülür. Bir atletin rakiplerini yenilgiye uğratmak amaçlı şiddetli gayreti hayli takdir edilir, müsabakanın yeterince âdil olması şartıyla, ve kazananın “kazandığıma memnunum çünkü öncelikle ben kendisini beğenmiş birisiyim, ancak ikincil olarak Sheboygan Yüksek Okulu'nun onuruna kazandığım için memnunum” demesi beklenmediği hâlde dahi.

Bir dereceye kadar atletik arenadan uzaktaki alanlarda dahi, kişisel çıkarın ve daha iyi bir isim eksikliğinden ötürü cömertlik diye adlandıracağım şeyin oynadıkları roller şaşkırtıcı bir şekilde iç içe örülüdür. Kabul edildiği üzere, araştırma ve yayıncılığın en rekabetçi dalında olsa da, hayatımı kolej öğretmenleri arasında geçirdim. Bir bakıma, meslektaşlarımla ilgisizliği şüphe ötesindedir: Fikir almaya çalışan aptal insanlar gördüm –aklıma gelmişken belirtiyim, özel sektörde olduğu gibi, kamu çalışanları içinde de– fakat önemli bir iktisatçının meslekî kanaatlerini sattığı herhangi bir vaka görmüş veya hatta şüphe etmiş değilim. Ayrıca doğrudur ki, en iyi profesörlerin pek çoğu, ve en kötülerin pek çoğu, başka mesleklerde daha çok kazanabiliirdi.

Fakat diğer yandan, onları ve beni yönlendiren güdüler bütünüyle açık da değil. Bilimsel bir problemi çözmeye çalıştığımızda, kendi meslekî statümüz için ihtirasımız bilgi sevgimiz tarafından bütünüyle gölgelenir mi? Merak ederim. Başka birisinin eserindeki safsataları göstermek için bir makale yazdığımızda, hatadan nefretimiz kendi zekiliğimizin gösterilişindeki ufak bir parça coşkunca neşe ile asla karışmaz mı? Merak ederim.

Başka bir hususa değinmek isterim, “göreve adayım çünkü ben, sevgili eşim ve müstakbel yönetici asistanım ile birlikte, politikada başka bir yerde olduğundan daha çok para kazanabiliriz” diyen bir politik adayla asla karşılaşmadım. Ne de karşılaşmayı umarım. Ancak kamu çıkarı dili kesinlikle kişisel çıkarın hayli büyük bir sahasının üstünü örtmektedir.

Pazar yerinin kişisel çıkara, az çok bütün insan davranışında aşikâr olanın ötesinde, özel değerler yüklediği fikrinin önemli bir kaynağı, bir insanın kazancının başkasının kaybı olduğu şeklindeki inançtır –tıpkı sözüm ona dostça bir poker oyununda olduğu gibi, ticaret sıfır toplamlı bir oyundur. Bu, hiç de doğru değildir.

Bir yanda, kabul edilmelidir ki, piyasa kazançlarının aslî kaynağı katılımcıların verimliliğidir. Poker oyunundan farklı olarak, toplumumuzun serveti kişi başı temelinde dahi, her yirmi beş yılda bir, ikiye katlanmaktadır, ve bu katlanma pazar yerindeki insanların emek ve hünerlerinden doğmaktadır. Elbette, aynı zamanda, etkinlikten ziyâde tekel ile, üretimden çok sahtekârlıkla kazanılan gelirler vardır, ancak bunların pazar yerindeki gelirin yüzde onuna tekabül ettiği bütünüyle abartılı bir tahmin olurdu. Burada elbette iyileşme için yer vardır, ama pazar yerinin müthiş üretim başarılarını takdir etmek için çok daha geniş bir yer vardır.

Diğer yandan, pazar yerindeki yenilikten doğan kazançların çoğunun büyük ölçüde topluma yayıldığını vurgulamak isterim. Yeni bir fikir bir süre için bol kârları verebilir, ama rekabetin hızlı koşuşturması ürünün fiyatını ılımlı bir seviyeye çok geçmeden çeker. Tükenmez kalemler su altında yazmaya istekli (ve benim tecrübemin hatırlattığı üzere, sadece su altında yazmaya istekli) yazarlar için ilk olarak 12,50 dolardan piyasaya sürüldü; Hızlı bir şekilde fiyatları düştü ve bildiğiniz gibi artık o kadar ucuz ki, Büyük Amerikan Romanı’nı yazmazsanız eğer, ekonomik bir mazerete sahip değilsinizdir. Sears, Roebuck and Company ve Montgomery Ward bizim kırsal alan piyasa yapımızın geliştirilmesi sürecinde çok büyük miktarda para kazandılar, fakat ikna olmuş durumdayım ki, onlar Amerika’nın fakir çiftçileri için son yirmi sekiz yılın federal tarım destek programlarının toplam yekûnunun yaptığından daha faydalı oldular.

Pazar yerinin kendisinin kâr takibinden ötürü özür diler hâle gelmesi, entelektüelin büyük tesirinin ilginç bir örneğidir. Sanayinin kaptanları artık, halkla ilişkilerin verimlilik kadar önemli olduğu bir dünyada, büyük başarıları arasında, çalışanlarına sundukları bowling salonları veya kolej burslarını listeliyorlar. Büyük kârların mevcut ürünlerin imalinde ve yenilerinin piyasaya sürülmesindeki büyük etkinliği kanıtıyor oluşuyla övünmek, bu yöneticilerce dahi, kamu tüketiminin hayli arkaik bir düşünce şekli olarak görülür. İktisadın lider azizi Adam Smith bir keresinde yazmıştı ki:

Hiçbir zaman, ticarete kamunun iyiliği için yönelenler tarafından yapılmış pek bir iyilik görmedim. Kamunun iyiliği gerçekten de tacirler arasında pek yaygın bir tesir değildir, ve sadece iki çift laf onları bu tesirden vazgeçirmek için gereklidir.

Bu iki çift lafın ne olduğunu merak ederim.

Entelektüellere dönecek olursak, onların pazar yerinin kâr saikine yönelik nefreti, şüphesiz ki, kısmen piyasanın mantığını ve işleyişini anlamadaki bir başarısızlığa dayalıdır. Ekonomik okur yazarlık seviyesinin 20. Yüzyıl'da dikkate değer derecede yükselmemiş olmadığını kayıtlara düşmek acı verici bir gerçektir. Gerçekten de, profesyonel iktisat daha karmaşık hâle geldikçe ve onun uygulayıcıları, anlaşılması zor aygıtları giderek daha fazla kullandıkça, öteki entelektüellerle iletişim kurma kabiliyetimizde gerileme olmuş gibi gözükmektedir. Bir yüzyıl kadar önce iktisat üzerine bir inceleme "Ekonomi hayatın sıradan işi içinde insanoğlunun incelenmesidir" gibi bir cümleyle başlamıştır. Bugün ise başlangıç ekseriyetle şöyle olmaktadır: "Bu kaçınılmaz uzun inceleme, fayda fonksiyonunun ikinci türevlerinin sonsuz sayıda fasılalara (discontinuities) sahip olduğu bir ekonominin tetkikine tahsis edilmektedir. Problemi yönetilebilir tutmak için, her bir bireyin sadece iki malı tükettiğini ve Robertsoncu bir haftadan sonra öldüğünü varsayıyorum. Topoloji gibi, sadece en temel matematiksel araçlar sürekli olarak kullanılacaktır."

Fakat yanlış anlıyor olmak açıklamanın bütünü değildir. Herhangi bir miktar ekonomik eğitimin iktisadî hayatı kâr arayışı yolu ile organize eden bir sistem için iç güdüsel nefreti bütünüyle ortadan kaldıracığına inanmam. Çok sayıda entelektüele yine de öyle görünecektir ki, insanların diğer insanların refahına yönelik olarak makul bir şekilde bencilce olmayan adanmışlığı ile yönlendirilen bir sistem, onların kendi yükselişlerinin peşine düştükleri bir sistemden daha üstün olacaktır. Bu etik büyük dinlerde derin bir şekilde mündemiçtir.

Kişisel olarak ben de inanıyorum ki, iyi toplum başka insanların refahına büyük değer atfeden insanlar tarafından meskunlaştırılmış olacaktır. Yine de bu, iyi toplumun yegâne vasfı değildir, ve bilhassa iyi toplumda, bir insan di-

ğer insanların onun inanç ve değerleri üstüne sınırlamalarının en geniş muhtemel çizgileri içinde hür olmalıdır. Bireysel hürriyetin bu yüce etiği yardımseverliğin etiği ile çatışır, zira başka birisine onu sınırlandırmaksızın nadiren olumlu bir iyilik yapabilirim. Doğrudur ki, ona sadece para verebilirim, ancak onun üstüne bir sınırlandırma koymuyor görüdüğüm bu uç örnekte dahi, kendisi tarafından yapılan ne tür bir davranışın beni ona tekrar para vermeye yöneltceği sorusu ile kaçınılmaz şekilde yüzleşir. Genellikle bu kadar az iyilik yapmış olmaktan memnun kalmayı zor bulurum, –bir insanın beslenmesinin veya konutunu veya sağlığını iyileştirmek için para vermek, ona daha çok müzeye gidebilmesi için benzin vermek kadar etkinsiz görünür. Bu yüzden, bu parayı verdiğimde, ayrıca ısrarcı olacağım ki, para konuta, veya çocukları için tıbbî bakıma, veya sosyal bakımdan arzuya şayan olduğunu düşündüğüm şekilde buğday üretimine, ya da Burke ile de Tocqueville veya Marx ve Lenin’in derleme eserlerine harcanmak zorundadır. Bir patron elbette ki kibar bir şekilde paternalist olmaya eğilim gösterir. Yardımseverliğin kötü olduğunu söylemiyorum, ancak başka her şey gibi aşırıya kaçırılabilir.

Güdülere dâir bir son soru –neden böylesine önemliler? Beni korumak amaçlı hantal ve hatalı bir girişimde beni yaralayan bir adama hayranlık duyulmalı mıyım, ve benim için faydalı ve sürekli bir hizmeti ifa ederek iyi bir gelir kazanacak adamı hakir görmeli miyim? Yeterince ilginç şekilde, şüphe ediyorum ki, cevabımız güdünün bir farklılık yarattığıdır –yani, yetersiz bir iyiliksever tarafından yaralanmaya, yetkin bir hain tarafından gerçekleştirilmesine kıyasla daha az itiraz edilebilirdir. Fakat sizi soru ile baş başa bırakıyorum: Güdüler sonuçlar kadar önemli midir?

Kişisel çıkarın hâkimiyeti ile bağlantılı birkaç suçlama entelektüelin pazar yeri için iddianamesinde dönüp durmaktadır:

İlk olarak, sistem, yetenekleri ve ilgileri kâr amaçlı ekonomik faaliyete yönelik olmayan insanlar için bir tedarikte bulunmamaktadır.

İkincisi, şayet kontrol edilmezse, toplumu büyük bir fakir sayısı ve birkaç çok zengin arasında kutuplaştıracak olan, artan servet eşitsizliğine yönelik kümülatif eğilimler vardır.

Üçüncü olarak, pazar yerindeki oyun, mülkiyet verasetinin başarıda bireylerin kendilerinin gayretlerinden çok çok daha büyükçe bir rol oynamasından ötürü âdil değildir.

Bu iddiaların her biri hakkında kısaca yorum yapacağım.

İlk suçlama doğrudur –pazar yeri insanların istediği şeyi sunmayan bir adama gelir sağlamayacaktır. İnsanlar muazzam seviyede farklılaşan istekle-

re sahiptir, fakat onların yeteri kadarı eski diller üstüne araştırma ile meşgul olmak üzere insanları işe almayacaktır, ne de altmış yıl önce, onlar kuantum mekaniğini incelemek için insanları işe aldılar. Pazar yeri bir askerî hava gücü sağlamaz veya fakirler için sadaka sunmaz. Hatta bebekleri bile beslemez. Bir toplumun pazar yerinden daha fazlasına ihtiyaç duyduğu sonucuna varıyorum.

İkinci suçlama, servetin gittikçe artan eşitsizliğine yönelik kümülatif eğilimlerin var oluşu, doğru değildir. Gerçekten de, bu suçlamayı Korkuluğa Zulmü Engelleme Cemiyeti'nden gelecek azarlama korkusundan dolayı göz ardı ediyor olabilirdim, şayet bu korkuluk bu kadar popüler olmasaydı. Bariz tarihsel gerçeğe dayalı olarak, gelir dağılımındaki eşitsizlik azalmaktadır, ve bu azalış hükümet gayretlerinden daha çok piyasa güçlerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca not etmeye değer ki, modern bir piyasa ekonomisi merkezden yönlendirilen veya sanayileşmemiş ekonomilerden daha az bir eşitsiz gelir dağılımına sahiptir.

Üçüncü suçlama, mülkiyet verasetinin pazar yerindeki gelirin dağılımında hâkim bir rol oynaması, bir abartıdır. Mülkiyet veraseti önemlidir, fakat şunu fark etmek bu suçlamaya bir miktar görüş açısı kazandıracaktır; Mülkiyet geliri ulusal gelirin yalnızca beşte biridir, ve miras alınan mülkiyet ise bütün mülkiyetin yarısından daha azıdır, yani bütün gelirin yüzde onundan daha azı mülkiyet veraseti tarafından idare edilir.

Mülkiyet verasetinin uygun rolünü birkaç dokunmalık cümle ile değerlendirmeye çalışmak hiçbir faydalı amaca hizmet etmez. Verasetin müşevvikler üstüne tesirlerini dikkatle incelemeliyiz; Ölüme bağlı olarak yapılan bağışlara neredeyse eşit olan, yaşam süresince edinilen hediyeleri incelemeliyiz; Ve özel kaynaklarla vakfedilen kolejlerin lüks hayat yaşayan kaçınılmaz vârisleri dengeleyebilecek kadar yeterince faydalı olup olmadıklarına karar vermeliyiz –yani, Tommy Manville'e sahip olmaksızın Carleton'a sahip olup olamayacağımıza.

Fakat bizim en büyük sorununuz, verasetin bono ve hisse senetleriyle dolu bir kiralık kasa kutusunun çok daha ötesine taşmasıdır. Sizlere zeki olduğunuzu söyledim; Şimdi ekliyorum ki, zeki olmanızın aslı nedeni sizin ebeveynlerinizin zeki olmasıdır. Bazılarınız, bilhassa daha genç olanlarınız, bunu inanılmaz bulabilir. Mark Twain, 18'inden 21'ine büyüdüğü kısa zaman esnasında, babasının hayli çok şey öğrenmiş olmasının kendisini hayrete düşürmüş olduğunu söylemiştir. Ancak, yetenek veraseti önemlidir, muhtemelen gelir dağılımı üstüne tesirlerinde, mülkiyet verasetinden daha da önemlidir. Bu yüzden, verasetin uygun rolünün tam bir anlatımı, yeteneği ve belki de,

Massachusetts'den dinleyicim genç senatörümüzün kabul edebileceği gibi, isim ve şöhreti bile içerecek şekilde genişletilmelidir. Bizim toplumumuzda veraseti yöneten sosyal ve yasal kurumlar kesinlikle ıslah edilmeye açıktır, ancak eğer, bön eşitlikçilikten daha fazlası olmayan bir şeyle yönlendirilirse, bu kurumları ıslah etmemiz muhtemel değildir.

Ve son sözüme geliyorum. Biz entelektüeller insan aklının, ve onun cehaletin geniş alanının gittikçe daha büyük bir kısmını fethetme yeteneğinin güçlü inananlarıyız. Fakat iyi toplum için uygun ekonomik organizasyon üstüne fikirlerimize ulaşırken, bu toplumun temel kültürel değerlerinin ilerlemiş olduğu kadar, aklımızı pek kullanmadık. Aşıkârdır ki, insanoğlunda beslenen özellik türleri ekonomik yaşamın organize edildiği yol tarafından (ama tabî ki, yalnızca onun tarafından değil) tesir altına alınır –son tahlilde, tarih boyunca insanlar uyanık saatlerinin yarısını ekonomik faaliyet ile geçirmektedir.

Pazar yerinin ahlâkî tesirleri her ne kadar önemli olursa olsun, onlar gerçek bir incelemeye konu edilmediler. Genel eğitimin, bilimsel ilerlemenin, ve demokrasinin bu muazzam çoğalışı, pazar yerini düzenleyen serbest girişim sisteminin su yüzüne çıkışı ile zaman ve mekan itibarıyla bütünüyle örtüştü. Bu rastlaşmanın kaza eseri olmadığına inanıyorum: Geçen üç yüzyılın ekonomik inkişafı hürriyetin bu genel gelişiminde hem bir neden hem de bir sonuçtu. Hür pazar yerinin hâkim dönemi 19. Yüzyıl'dı. Ancak daha az güvenle inanıyorum ki, bu yüzyılda büyük savaşların yokluğu –tarihteki yegâne barış yüzyılı– özgürlüğün bu egemenliği ile bağlantılı idi. Yine daha az güvenle inanıyorum ki, Britanya halkının zorba ve kanunsuz insanlardan neredeyse ıstırap çektiren Victoryen dürüstlüğüne sahip bir nüfusa modern dönüşümü özgürlüğün bu egemenliği ile bağlantılı idi.

Bu kanaatler doğru ya da yanlış olabilir, ancak onlar bir beğeni meselesi değildir. Onlar ekonomik ve sosyal organizasyon arasındaki bağlantıya ilişkin hipotezdirler, ve analitik gelişime ve empirik sınamaya tâbidirler. Bunu yapmamızın zamanı geldi, en gerekli zamanı. Bizim pazar yerine yönelik egemen tutumumuz Plato'nun zamanından bu yana değişmedi. Bu soruyu tekrar düşünme zamanının gelmiş olması mümkün değil mi?